

УДК 728.51(477-25) “193”

Т. В. Ширяєв

*старший викладач**Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури*

ГОТЕЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО КИЄВА В 30-Х РОКАХ ХХ СТ. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Анотація. в статті систематизовано комплекс заходів, які планувалося здійснити для покращення негативних тенденцій в готельному господарстві Києва на початку 30-х років ХХ ст. На основі архівних матеріалів та публікацій в дослідженні наведено приклади початку формування нового етапу в розвитку готельного господарства міста та виявлені його загальні особливості.

Ключові слова: Київ, готель, розвиток, реконструкція, міське зонування, капіталовкладення, будівельний майданчик, принципи формування.

Постановка проблеми. На початку ХХІ ст. Київ зіткнувся з проблемою нестачі готелів з належним рівнем комфорту. Особливо відчутним це стало після рішення УЄФА (18 квітня 2007 р.) віддати Україні і Польщі – Євро 2012, коли аналіз стану готельного ринку столиці засвідчив катастрофічне його становище.

Аналогічною була ситуація в столиці України у далеких 30-х роках ХХ ст. Тоді, отримавши після 1917 року майже 120 готельних підприємств, Радянська влада за неповні п'ятнадцять років майже знищила все готельне господарство міста. В статті досліджуються принципи перегрупування готельного господарства Києва у 30-х роках, заради відновлення нормального функціонування готелів та структурного переформатування стратегії розвитку усього готельного господарства міста.

Актуальність дослідження полягає у висвітленні теми, яка раніше ніколи не була предметом детального аналізу у наукових працях та публікаціях. Досліджуваний історичний проміжок (20–30-ті роки ХХ ст.) залишався невивченою ланкою у ланцюгу еволюційного розвитку готельного господарства Києва. Тому проведене дослідження повинно слугувати поштовхом для поглибленого аналізу даного періоду київської архітектурної історії.

Мета дослідження. Дослідити досі маловивчений історичний період київської архітектури, встановити та систематизувати головні чинники розвитку готельного господарства Києва, прослідкувати шляхи вирішення системної кризи у цій галузі міського господарства, які були запропоновані владою й архітекторами в середині 30-х років ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Київське готельне господарство зустріло 30-ті роки ХХ ст., не в найкращому стані. Майже зруйнована готельна інфраструктура, яка дісталася Києву з дореволюційних часів, повне обмеження в фінансуванні експлуатаційних витрат та капіталовкладень на нове будівництво, суттєве зменшення чисельності туристів та нецільове використання матеріальної бази наявних київських готелів. Всі ці фактори негативно вплинули на формування готельного господарства міста в нових геополітичних реаліях.

Процес стагнації затягнувся на довгі п'ятнадцять років (1917–1931 рр.), за цей час загальна кількість підприємств готельного господарства міста скоротилася майже в 9,5 разів (на 89%) – із 113 до 12.

Не зважаючи на не досить оптимістичний стан речей, вже починаючи з 1932 року ситуація почала потроху змінюватись. Головним чином це відбулося завдяки суттєвому збільшенню державних асигнувань в готельне господарство Києва. Так, тільки за перші два роки (1932, 1933) у відновлення готелів було вкладено 1280000 крб., що майже в три рази більше ніж за 1928–1932 роки (456000 крб.). На 1934 рік для капітального ремонту та вдосконалення ще п'яти готелів міста було заплановано виділити ще близько 600 000 крб. [1].

Вагомим каталізатором поступового розвитку готельного господарства та зростання капіталовкладень стало збільшення в рази потоку іноземних туристів, особливо, коли радянську туристичну організацію – державне акціонерне товариство «Інтурист» (засноване 12 квітня 1929 року) було визнано на міжнародному рівні і підписано нові угоди з найбільшими світовими туристичними, кредитними та страховими фірмами («American Express», «Thomas Cook», «Середньо-європейське бюро подорожей» та іншими; всього 70 угод). Пік інтенсивності іноземного туризму припадає на 1934–1937 рр., коли їхній загальний обсяг досягнув 70 000 осіб (35000 тільки за 1934 рік), а Київ посів третє місце в СРСР (після Москви та Ленінграда) щодо кількості відвідувань іноземними туристами [2].

Такі суттєві зміни в кількості подорожуючих відразу виявили головну проблему – брак у Києві сучасних, комфортабельних готелів. На 1931 рік у місті існувало 9 готелів: 5 належало Готельному тресту («Континенталь», «Марсель», «Палас», «Нова Росія» та «Червоний Київ»), готель у теперішньому Лаврському заповіднику (один з колишніх корпусів старого готельного комплексу для прочан), готель «Укртур» (біля вокзалу) та 2 колгосп-будинки на 188 кімнат [3].

Особливо гостро нестачу готельних місць Київ відчув у 1934 році, коли столицю Радянської України було перенесено з м. Харкова. Суттєве збільшення кількості адміністративних та громадських установ, спричинило «наплив»

держслужбовців та людей, які приїздили до Києва для вирішення різних питань у цих організаціях.

До того ж у зв'язку з цим «адміністративним переміщенням» загальна кількість київських готелів значно зменшилася. На 1935 рік готельний трест нараховував лише 6 готелів (на 453 номери) і в порівнянні з 1931 роком, їхня кількість зменшилася ще на три (на 30%). До цього призвело вилучення готелів з системи готельного тресту та передання в орендне користування саме під заселення новоприбулих організацій, Народних комісаріатів та центральних установ першої черги.

Так, скажімо, для потреб центрального комітету комуністичної партії, а саме для Облпрофради та обласних спілок звільнили будинок, в якому розташовувався готель «Будинок Колективіста», за адресою вул. Короленка (нині вул. Володимирська), 31/33. Готель «Будинок Колективіста» мав переміститися в приміщення готелю «Червоний партизан» (вул. Комінтерну, 25 (колишня вул. Безаківська, сьогодні – Симона Петлюри)), а той, у свою чергу, взагалі ліквідувався.

Інші ж готелі повинні були надати частину свого номерного фонду для розміщення співробітників установ, які було переведено з Харкова, що суттєво зменшувало й так невелику загальну кількість місць у київських готелях. Наприклад, у 1931 році, за рішенням комунальної секції міськради, «Укрліспромові» за орендним договором в готелі «Марсель» на п'ять років було надано 30 номерів, що становило рівно третину від загального номерного фонду готелю [3].

Такий перебіг подій не влаштовував місцеву владу, тому було прийнято рішення підійти до розв'язання цієї проблеми системно, маючи чіткий план дій. Наприкінці 1934 року готельний трест підготував план-розвиток готельного господарства Києва на наступні п'ять років (1935–1939 рр.) та вираховав збільшення наявної кількості номерів у київських готелях до позначки – 2160, з кошторисом капіталовкладень на загальну суму у 46682,4 тис. крб. [4]. Програма складалася з трьох нагальних пунктів:

- капітальна реконструкція існуючих готелів;
- введення в експлуатацію дореволюційних готелів;
- проектування та будівництво нових готелів.

Звісно, київські готелі в режимі експлуатації продовжували стикатися з тими ж проблемами, які були характерні для 20-х років ХХ ст.: проживання «постійних» жильців, проблеми з постачанням білизни та витратних матеріалів, недостатньою кількістю виділених грошей на поточні ремонти тощо. Однак, суттєве збільшення потоку іноземних туристів та покращення фінансування для ремонту старих і проектування нових готелів, дали поштовх

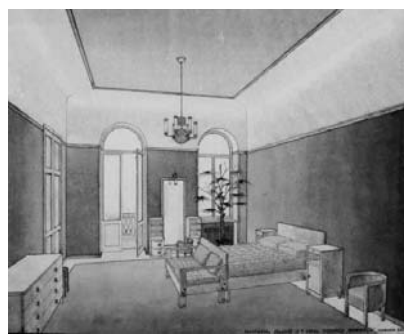
до побудови загальної стратегії розвитку готельного господарства Києва до 1940 року.

Капітальна реконструкція наявних готелів. Дуже важливим кроком у здійсненні цього пункту програми, стала, виконана у 1933 році відомим українським архітектором П.Ф. Альошиним, реконструкція готелю «Континенталь». Це був перший випадок в історії післяреволюційного Києва, коли готель не тільки був капітально відремонтований, а майже повністю змінив свою внутрішню структуру. «Недоторканими» лишилися тільки фасади, загальна поверховість та деякі громадські приміщення готелю (вестибюль, парадні сходи, зала ресторану, кабінети тощо).

Планувальна структура номерів (Іл. 1), деяких громадських приміщень першого і напівпідвального поверхів та повністю усе устаткування – зазнали кардинальних змін. У 1934 році «Континенталь» постав оновленим готелем, зберігши «старий» фасад.

а)

б)

Іл. 1. Номери другого поверху готелю «Континенталь».

а) до реконструкції (1897 – 1933)

б) після реконструкції (1934 - 1941)

На початок 1938 року інші шість готелів тресту також потребували капітального ремонту. Зокрема у них планувалося змінити усе сантехнічне обладнання, відремонтувати ліфти, системи опалення та вентиляції. Першими в цій черзі на перетворення значилися: «Палас Готель», «Червоний Київ» (Іл. 2), «III Інтернаціонал» та «Червоний шлях», чие вдосконалення потребувало значних витрат.

Однак, не зважаючи на виділені кошти, робота просувалася доволі мляво. Кошти, які були асигновані на ремонт, використані не повністю (з 285000 крб. лише 142000 крб.). Друга будівельна дільниця міськвиконкому, яка й займалася цими ремонтами, не лише не виконувала роботу вчасно (постійно зриваючи та переносючи терміни здачі), а й якість та об'єми цих запланованих робіт не відповідали поставленим завданням [5].

Іл. 2. Проект реконструкції ресторану готелю «Червоний Київ». 1936 р. Арх. П. Г. Юрченко.

Можна впевнено твердити, що на початок 1940 року жоден з вищеназваних готелів даної групи (окрім готелю «Континенталь») не був відремонтований повністю, згідно з означеними планами та не відповідав сучасним вимогам за рівнем комфорту й устаткування, що суттєво впливало на кількість комфортного номерного фонду та належне обслуговування приїжджих.

Введення в експлуатацію дореволюційних готелів. У Києві залишилися чимало будинків колишніх готелів, які після революції були віддані під заселення різним установам та приватним пожильцям. Хоча в умовах жорсткого дефіциту коштів і часу, саме вони повинні були розглядатися як першочергові в планах на відновлення та збільшення загальної кількості номерного фонду міста. Тому готельний трест запропонував повернути до експлуатації тимчасово вилучені для потреб центральних органів влади та різних установ три колишні готелі, а також поновити та відремонтувати ще декілька.

До списку найбільш пристосованих для такої реорганізації, на початку 1932 року входили: «Гранд-Готель», «Савой-Готель», «Ермітаж», «Імперіал» та «Франсуа». Цегляні багатоповерхові будинки з ліфтами, коридорною системою, приміщеннями, де раніше розташовувалися ресторани та всі необхідні господарські і підсобні приміщення.

За орієнтовними підрахунками готельного тресту, на відновлення та повну реконструкцію цих готелів (з встановленням нового обладнання та устаткування) необхідно було витратити близько 1,5 млн. крб., що давало змогу додатково долучити до загальної кількості номерного фонду Києва ще 350 номерів [4].

Так, окрему позицію серед інших займав «Гранд-Готель» – один з найбільших та комфортабельних в дореволюційному Києві. У 1934 році його звільнили від установ, які тут перебували та капітально відремонтували, а в 1936 році – передали на баланс «Інтуристові» для прийому радянських високопосадовців та іноземних туристів і делегацій. Всього на масштабні перетворення (надбудова двох поверхів, збільшення місткості до 145 номерів та повне внутрішнє перепланування) було витрачено 2500000 крб. [6]. Цікаво, що

а)

б)

Іл. 3. «Гранд Готель»

а) до реконструкції (1873 – 1917 рр.)

б) після реконструкції (1936 – 1941 рр.)

головним архітектором реконструкції, так само, як і в готелі «Континенталь», спочатку був П. Ф. Альошин, однак в результаті конфлікту в архітектурно-художніх майстернях міськради завершував роботу вже інший відомий архітектор, харків'янин О. В. Лінецький [7] (Іл. 3).

Варто зазначити, що й інші два готелі з цього списку – «Франсуа» і «Ермітаж» (які за радянських часів змінили назви на «Театральний» та «Інтурист» відповідно), були в подальшому введені в експлуатацію за своїм первісним призначенням, однак, це вже сталося у повоєнний час.

Проектування нових готелів. В середині 30-х років Київ зіткнувся з проблемою недостатньої кількості готелів, які б мали відповідний рівень комфорту для прийому поважної публіки.

Капітально відремонтованих готелів («Континенталь» та «Гранд-Готель») вже було замало для зростаючого потоку туристів. Новітні архітектурні ідеї та напрацювання, запроваджені при їхній реконструкції, поступово втілювалися в новітнє бачення, яким повинен бути сучасний радянський готель.

Тому, починаючи з 1934 року, місцевою владою перед архітекторами було поставлено завдання: запроєктувати у Києві декілька нових готелів на 500 номерів кожен. Для вирішення проблеми нестачі комфортабельних готелів, за п'ять років (1934–1939 рр.) було заплановано освоїти декілька ділянок у різних районах Києва:

1934 рік – дві ділянки. Перша – на бул. Шевченка (Бібіковський бул.), навпроти вул. Комінтерну (вул. Безаківська), на місці, де зараз знаходиться готель «Експрес» (арх. В. Б. Жежерін, 1978–1985 рр.). Друга – в районі нового урядового центру, на початку вул. Короленка (вул. Володимирська), чи по вул. Жертв Революції (вул. Трьохсвятительська) біля знесеного Михайлівського Золотоверхого монастиря.

Іл. 4. Проект готелю. Реконструкція
Присутствених місць. 1938 р.
Арх. В.Г. Заболотний, Г.О. Миронович,
Н.Б. Чмутіна, та Г.І. Граужис

Іл. 5. Перша премія всесоюзного конкурсу
на проект готелю в Урядовому кварталі.
1939 р.
Арх. М.О. Шехонін, О.Г. Недопака

1937 рік – на вулиці Січневого повстання (вул. Микільська), на місці сучасного готелю «Салют» (арх. А. М. Мілецький, 1982–1984 рр.).

1938 рік – проект готелю, в контексті реконструкції Присутствених місць (вул. Володимирська 13–15). Архітектори: В. Г. Заболотний, Г. О. Миронович, Н. Б. Чмутіна, Г. І. Граужіс та В. М. Беляков (Іл. 4).

1939 рік – оголошено всесоюзний конкурс на готель, розташований в Урядовому центрі, навпроти будинку урядових установ, на місці, де зараз готель «Nyatt Regency» (арх. Я. Я. Віг, 2007 р.) (Іл. 5). 1940 рік – готель навпроти будинку урядових установ. Архітектори: Г. О. Благодатний, А. В. Добровольський, О. М. Смик, М. В. Холостенко та проф. М. О. Шехонін (Іл. 6).

Ще однією цікавою інновацією по збільшенню місткості готельного господарства упродовж 1936–1940 рр., слід вважати заплановане на 1939 рік будівництво готелю на 100 місць на лівому березі Дніпра, а також замовлення на будівництво нових міських готелів коштами транспортних відомств республіки.

Так, Державне управління річкового транспорту на київському річковому вокзалі мало наміри збудувати готель на 100 місць, а Управління Південно-Західної залізниці, на додачу до готелю для транзитних пасажирів, який знаходився у приміщенні київського вокзалу, планувало спорудити новий, на 200 місць. Також місцеве відділення «Аерофлоту» збиралося побудувати готель при київському аеродромі [4].

Головним містобудівним чинником таких змін став пошук ділянок, який передбачав залучення додаткових міських районів для спорудження нових готелів. Таким чином, в період між 1936 та 1940 роками, відбулося поступове

Лл. 6. Проект готелю на 500 місць. 1940 р.
Арх. Г.О. Благодатний, А.В. Добровольський,
М.В. Холостенко, О.М. Смик та
проф. М.О. Шехонін

переформатування готельної інфраструктури, та отримане нове за якістю архітектурно-планувальне зонування території центру міста, що дозволило би розосередити наявне скупчення готелів у кварталах вулиць: Воровського, Леніна, Короленка та бульвару Шевченка.

Попри те, що запропонований київськими архітекторами стратегічний план розвитку готельного господарства міста був повністю зірваний (за сім років не збудовано жодного готелю), головна заслуга цього періоду київської

історії полягала в тому, що вперше було запропоновано структурний підхід для вирішення кризових явищ, які превалювали в готельному господарстві у 20-х роках ХХ ст.

Незважаючи на наявність багатьох негативних соціально-економічних чинників та несприятливу геополітичну ситуацію, що не дозволило сповна розкрити увесь потенціал, закладений у структурі дореволюційного готельного господарства міста, цей період в історії архітектури Києва буде назавжди відзначений як приклад еволюційного та системного розвитку і переформатування готелів під новітні стандарти стилістичного та функціонально-планувального характеру.

Список використаних джерел:

1. Фрумін Г. Новому Києву – зразкові готелі / Г. Фрумін. // Соціалістичний Київ. – 1934. – № 5. – С. 44.
2. Бліх М. Київ – центр чужоземного туризму / М. Бліх // Соціалістичний Київ. – 1934. – № 7. – С. 32.
3. Лашков. Київське готельне господарство прийшло до великого занепаду / Лашков, Осипович // За індустріалізацію і колективізацію. – 1931. – № 18. – С. 43 – 45.
4. Бліх М. Готелі / М. Бліх // Більшовик. – 1935. – № 278. – С. 3.

5. Канюка Л. Про київські готелі / Л. Канюка // Радянський Київ. – 1938. № 18. – С. 20.
6. Геркін Я. Києву – зразкові готелі / Я. Геркін // Радянський Київ. – 1940. – № 2. – С. 18.
7. Мокроусова О. Олександр Лінецький vs Павла Альошина: конфлікт на тлі доби / Олена Мокроусова // Пам'ятки України. – Київ, 2013. – № 11. – С. 60 – 61.

Аннотация

В статье изложена детальная систематизация комплекса мер, которые планировалось использовать для улучшения ситуации, что сложилась в гостиничном хозяйстве Киева в начале 30-х годов XX в. и изменить ее негативные тенденции.

На основе архивных материалов и публикаций, в исследовании приведены примеры, начала формирования нового этапа развития гостиничного хозяйства города и выявлены его особенности.

Ключевые слова: Киев, гостиница, развитие, реконструкція, городское зонирование, капиталовложения, строительная площадка, принципы формирования.

Annotation

The article provides the detailed systematization of actions planned to be taken for eliminating the negative trends the Kyiv hotel industry had in in the early 30's of the XX century. Based on the archive materials and publications, the study highlights the examples of early formation of a new development phase for the city hotel industry, and finds its common features.

Keywords: Kyiv, hotel, development, reconstruction, city zoning, capital investment, building site, principles of formation.